

RECENZJA

„Studia Wyborcze”, tom 18, 2014

**DOROTA GŁOWACKA, ADAM PŁOSZKA,
MEDIA W OKRESIE WYBORCZYM.
PRZEWODNIK DLA DZIENNIKARZY
Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2014, ss. 40**

Recenzowana publikacja to kompendium wiedzy na czas wyborów, którego głównymi odbiorcami są dziennikarze. Ta wydana przez Helsińską Fundację Praw Człowieka broszura jest jednakże przewodnikiem, z którego korzystać mogą również inne grupy docelowe, także wyborcy. Dorota Głowacka i Adam Płoszka kierują swój przekaz co prawda do dziennikarzy, ale biorąc pod uwagę jego zawartość warto rozszerzyć grono odbiorców.

W publikacji odnaleźć można odpowiedzi na pytania związane z funkcjonowaniem mediów w czasie wyborów. Reguły te dotyczą zarówno wyborów samorządowych, jak i parlamentarnych, prezydenckich czy referendum.

Praca składa się z czterech rozdziałów poświęconych kolejno: swobodzie wypowiedzi w okresie wyborczym; szczególnym problemom prawnym związanym z relacjonowaniem wyborów oraz postępowaniu w trybie wyborczym; relacjonowaniu wyborów w dobie Internetu; uczciwej konkurencji wyborczej w mediach. Znajdziemy tutaj także wykaz publikacji rozszerzających i uzupełniających tematykę znaczenia mediów w okresie wyborczym.

Autorzy we wprowadzeniu wskazują na źródło pomysłu powstania publikacji. Pracując w programie Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka – Obserwatorium Wolności Mediów w Polsce (D. Głowacka jest prawniczką, koordynatorką programu, A. Płoszka jest prawnikiem pracującym w programie) otrzymywali, zwłaszcza w okresie przedwyborczym, pytania od dziennikarzy, blogerów, komentatorów życia społecznego, dotyczące regulacji prawnych związanych z ich informacyjną działalnością, kontekstowo powiązane z zagadnieniem swobody wypowiedzi. Czas kampanii wyborczej w sposób szczególny zachęca do refleksji na temat granic wolności słowa, prawa do informacji czy też prawa do prywatności. Osoby zainteresowane tą problematyką, zwracające się do Obserwatorium Wolności Mediów, pytały między innymi

o to: „Czy należy wyłączyć forum internetowe na czas ciszy wyborczej? Kto odpowiada za obraźliwe komentarze internautów na temat kandydatów zamieszczane na stronach internetowych gazet? Czy dziennikarze są narażeni na procesy w trybie wyborczym? Jak przebiega takie postępowanie i jakie grożą w nim sankcje?”¹. Między innymi na te pytania czytelnik znajdzie odpowiedź w publikacji.

W pierwszym rozdziale poruszono kwestie związane ze swobodą wypowiedzi w okresie wyborczym. Znajdujemy w nim nie tylko wskazanie regulacji normatywnych określających zakres swobody wypowiedzi w polskim systemie prawnym, ale również odniesienia do wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (dalej: ETPC). Sam rozdział rozpoczyna się cytatem z orzeczenia ETPC w sprawie Kita przeciwko Polsce: „Gdy celem artykułu dziennikarza było spowodowanie wątpliwości, czy lokalni politycy rzeczywiście zasługują na sprawowanie publicznego urzędu, dopuszczalne granice wypowiedzi są szersze”². Dla czytelników autorzy przygotowali również zestawienie najważniejszych elementów linii orzeczniczej ETPC, z punktu widzenia ochrony wolności słowa w okresie wyborczym. I tak szkicowo opisane zostały: szczególna rola mediów w demokratycznym społeczeństwie, wolność słowa w debacie politycznej, szersze granice debaty politycznej w okresie wyborczym, zasada „grubej skóry” polityków, obowiązek szczególnej staranności dziennikarskiej oraz zasada proporcjonalności sankcji. Do każdego z wydzielonych obszarów zostały przyporządkowane wyroki ETPC, do których odsyłają Autorzy. Podsumowanie rozdziału stanowi odniesienie do znaczenia omówionych standardów wypracowanych na gruncie wyroków ETPC dla polskiego porządku prawnego. Znaczenie jakże często bagatelizowane.

Kolejny rozdział, dotyczący szczególnych problemów prawnych związanych z relacjonowaniem wyborów oraz postępowaniem w trybie wyborczym, zawiera odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania dotyczące tych zagadnień. Czym jest i czemu służy postępowanie w trybie wyborczym? Kto może złożyć wniosek do sądu w tym trybie? Kiedy można stosować tryb wyborczy? Przeciwko komu może toczyć się postępowanie? Czy może ono dotyczyć gazety w związku z publikacją materiału prasowego? Czego się można domagać w postępowaniu? Ile czasu ma sąd na rozpatrzenie sprawy? Co następuje po wydaniu prawomocnego wyroku? Pojawia się w tym rozdziale również pytanie, na które coraz częściej poszukują odpowiedzi dziennikarze: Czy mowa nienawiści może być kwestionowana w postępowaniu w trybie wybor-

¹ D. Głowacka, A. Płoszka, *Media w okresie wyborczym. Przewodnik dla dziennikarzy*, Warszawa 2014, s. 5.

² Wyrok ETPC z dnia 8.07.2008 r. w sprawie Kita przeciwko Polsce, skarga nr 57659/00, § 65.

czym? Oprócz zwartych informacji dotyczących postępowania w trybie wyborczym, często popartych przykładami, mamy tutaj wyimki z kodeksu wyborczego dotyczące wprost zakresu ochrony kandydatów i kandydatek startujących w wyborach przed publikowaniem nieprawdziwych informacji na ich temat.

Alan Turing oraz Marshall McLuhan, by wspomnieć tylko dwa nazwiska związane ze zmianą społeczną spowodowaną pojawieniem się Internetu, wskazywali na znaczenie nowych technologii nie tylko dla indywidualnego i wspólnotowego funkcjonowania jednostki, ale również dla aksjonormatywnego wymiaru aktywności ludzkiej. Autorzy również skupili swoją uwagę na tym zagadnieniu, poświęcając trzeci rozdział publikacji kwestiom związanym z relacjonowaniem wyborów w dobie Internetu. Omówione zostały tu problemy dotyczące ciszy wyborczej w mediach oraz odpowiedzialności za komentarze internautów. Całość zawiera, oprócz omówień, przykłady z praktyki oraz przykłady publikacji naruszających ciszę wyborczą i dopuszczalnych w mediach w czasie ciszy wyborczej. Stanowi to swoiste kompendium wiedzy dla dziennikarzy, autorów blogów czy osób komentujących w przestrzeni Internetu zagadnienia związane z wyborami, na różnym poziomie struktur władzy, na temat „dozwolonych” i „niedozwolonych” publikacji. Rozdział kończy zbiór dobrych praktyk w przygotowaniu strony internetowej do ciszy wyborczej.

Ostatni, najmniej obszerny, rozdział dotyczy uczciwej konkurencji wyborczej w mediach. Znajdujemy tutaj informacje związane z równym dostępem polityków do mediów oraz zasadami publikacji reklam wyborczych. Autorzy publikacji pokusili się w tej części również o opracowanie i zaprezentowanie standardów relacjonowania wyborów przez media. Wymienioną jako pierwsza, być może ze względu na istotność tego punktu, jest zasada związana z niewchodzeniem w konflikt interesów. Jak czytamy: „Kandydat w wyborach nie powinien być formalnie związany z żadnym medium, w szczególności być dziennikarzem, redaktorem naczelnym bądź wydawcą. Jeżeli tak by się zdarzyło, gdyż prawo wprost tego nie zabrania, na czas wyborów nie powinien być on zaangażowany w relacjonowanie wyborów. Rada Etyki Mediów uznaje udział dziennikarzy w wyborach za złamanie zasad etyki dziennikarskiej³. Dziennikarze nie tylko nie powinni kandydować, ale w jakikolwiek inny sposób uczestniczyć w pracach komitetów wyborczych, np. nie powinni

³ Obserwatorium wolności Mediów w Polsce, Czy dziennikarz może kandydować do wyborów samorządowych czy parlamentarnych?, http://www.obserwatorium.org/index.php?option=com_content&view=article&id=3278:czy-dziennikarz-moekandydowa-do-wyborow-samorzdoch-czy-parlamentarnych&catid=42:z-kraju-polska&Itemid=64 (dostęp 20.05.2014).

pomagać kandydatom w przygotowaniu wystąpień publicznych”⁴. Pojawia się w tym rozdziale również temat wydawnictw samorządowych i ich „wykorzystywania” w kampanii wyborczej.

Wszystkie dane zawarte w publikacji mogą być pomocne nie tylko dla twórców informacji, ale również dla samych kandydatów i kandydatek startujących w wyborach samorządowych, parlamentarnych czy prezydenckich. Zdecydowanie należałoby rozszerzyć grupę docelową, do której autorzy kierują swój przekaz. Biorąc pod uwagę niski poziom znajomości przepisów prawa regulujących proces wyborczy, a szczególnie np. postępowanie w trybie wyborczym, warto z informacjami zawartymi w broszurze dotrzeć także do osób chcących reprezentować wyborców w ciałach kolegialnych. Warto również w kolejnych publikacjach uzupełnić listę podmiotów o osoby niezwiązane ze światem polityki, zastępując słowo „polityk” odniesieniem do odgrywanej roli – „kandydat, kandydatka”. Dajemy w ten sposób szerszy kontekst zawartym w tomie informacjom (uwaga ta odnosi się szczególnie do wyborów na szczeblu samorządowym).

Recenzowana publikacja oprócz niewątpliwych zalet, do jakich należą między innymi przejrzysty i dostosowany do odbiorcy język przekazu czy też pojawiający się w rozdziałach słowniczek najważniejszych pojęć, ma również swoje niedostatki, głównie niedosyt, który pozostaje u czytelnika po zakończeniu lektury.

Edyta Widawska

⁴D. Głowacka, A. Płoszka, *Media w okresie wyborczym...*, s. 38.